

УДК 336.221.264

Поліщук В.Г., к.е.н.

Вахновська Н.А., к.е.н., доцент

Іванова І.О.

Луцький національний технічний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ ДЕРЖАВИ

У статті визначено концептуальні засади фінансової спроможності регіонів держави як умови забезпечення його соціально-економічного розвитку, встановлено її змістові визначальні характеристики. Розглянуто сутність та значення механізму забезпечення фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіонів держави. Визначено стратегічні орієнтири забезпечення фінансової спроможності регіонів України.

Ключові слова: фінансовий потенціал регіону, фінансова спроможність регіону, фінансова стійкість регіону, механізми забезпечення фінансової спроможності регіону.

Polishchuk V., Vahnovska N., Ivanova I.

CONCEPTUAL MODEL STATE OF REGIONS FINANCIAL CAPACITY

In the article the conceptual basis of the financial capacity of the regions of the state as the condition of its socio-economic development, set its contents defining characteristics. The essence and importance of a mechanism to ensure the financial viability of socio-economic development of the state. The strategic guidelines to ensure the financial viability of Ukraine's regions.

Key words: financial potential of the region, the financial capacity of the region, the financial stability of the region, mechanisms to ensure the financial viability of the region.

Полищук В.Г., Вахновская Н.А. Иванова И.О.

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ФИНАНСОВОЙ СОСТОЯТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНОВ СТРАНЫ

В статье определены концептуальные основы финансовой состоятельности регионов страны как условия обеспечения его социально-экономического развития, установлена его содержанию определяющие характеристики. Рассмотрены сущность и значение механизма обеспечения финансовой состоятельности социально-экономического развития регионов страны. Определены стратегические ориентиры обеспечения финансовой состоятельности **регионов Украины.**

Ключевые слова: финансовый потенциал региона, финансовая состоятельность региона, финансовая устойчивость региона, механизмы обеспечения финансовой состоятельности региона.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні проблеми фінансової спроможності України спричинені нерівномірністю розвитку її регіонів, низьким рівнем ефективності просторової структури економіки, суттєвою диференціацією рівня життя населення в регіонах країни створюють передумови для соціальної напруги в суспільстві загрожують територіальній цілісності держави та стримують динаміку її соціально-економічного розвитку. Здатність регіональних соціально-економічних систем ефективно функціонувати та стійко розвиватися залежить від рівня фінансової спроможності регіонів, які на сьогоднішній день різняться суттєвою галузевою, територіальною та функціональною диференціацією. Таким чином, для управління економічними, соціальними й екологічними процесами на регіональному рівні держави важливим є визначення рівня фінансової спроможності регіону.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у дослідження окремих складових фінансової спроможності регіону держави внесли такі провідні вчені-економісти як: І. Алексеєва, Р. Безсмертний, П.

Буряк, О. Амоші, О. Василик, І. Вахович, В. Гейця, І. Камінська, З. Герасимчук, М. Долішний, О. Західна, М. Козоріз, І. Луніна, В. Малиновський, П. Мельник, В. Олуйко, В. Опаріна, Н. Павліха, В. Павлова, В. Радіонова, І. Сторонянська, Л. Тарангул та багато інших. Проте існує достатня кількість не вирішених теоретичних і методичних питань щодо підвищення реальної фінансової спроможності регіону держави, які потребують подальших досліджень.

Цілі статті. Метою статті є з'ясування суті економічної категорії «фінансова спроможність регіону» та розробка концептуальних засад забезпечення фінансової спроможності регіонів держави.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблема сутності, підтримки та підвищення рівня фінансової спроможності регіону є досить новою та мало дослідженою у сучасній українській економічній науці. Недостатня визначеність концептуальних засад дослідження фінансової спроможності регіону пояснюється складністю визначення самого поняття «фінансова спроможність регіону», відсутністю його цілісної оцінки. Тому, в сучасних ринкових умовах, фінансова спроможність на регіональному рівні в Україні визначається необхідністю теоретичного її осмислення, наукового обґрунтування ефективних і дієвих заходів її забезпечення, втілення в практику господарювання та систему управління фінансово-економічних принципів та напрямків розвитку, викладених у Конституції України, Бюджетному Кодексі України, Законі України «Про місцеве самоврядування», Концепції державної регіональної політики.

Категорія «спроможність» означає матеріальну можливість здійснювати роботу. У Великому тлумачному словнику поняття «спроможність» розглядається як:

- 1) властивість виконувати, здійснювати роботу;
- 2) здатність для здійснення чого-небудь;
- 3) наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь, можливостей [1, с. 112].

У Великому економічному словнику спроможність визначається як передумова, схильність і вміння виконувати будь-які дії [2, с. 25]. Із наведених визначень чітко проглядається, що спроможність відображає стан об'єкта та його можливості в багатьох реальних процесах і явищах.

Стосовно категорії «фінансова спроможність» ідеться про комплекс характеристик, отриманих на підставі цілісної оцінки фінансового стану на макро- чи мікрорівні, тобто визначення фінансового стану об'єкта дослідження, а також можливостей зміни цього стану задля забезпечення стабільного розвитку.

Загалом під фінансовою спроможністю мається на увазі стан і рівень забезпечення інтересів. Вона визначається власними можливостями суб'єкта. З одного боку, фінансова спроможність – це конкретний стан соціально-економічної системи, за якого вона задовольняє економічні, соціальні й екологічні потреби та задовольнятиме їх у майбутньому, а з іншого боку, фінансова спроможність – це передумова виникнення нових можливостей розвитку, забезпечення конкурентоспроможності.

Фінансова спроможність регіону передбачає його здатність забезпечувати гідні умови для розвитку, які базуються на можливості суб'єктів регіональних відносин спільно формувати та реалізовувати фінансову стратегію забезпечення сталого регіонального розвитку, залучати до цього процесу наявні та потенційні фінансові ресурси регіону в даному періоді для фінансування економічних, соціальних і екологічних програм розвитку, встановлювати максимальні та раціональні напрямки їх розподілу та використання.

Отже, загалом фінансову спроможність регіону можна трактувати як його спроможність до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб регіону, забезпечення стійкого розвитку та утримування конкурентоздатності регіону держави.

Фінансова спроможність регіону з одного боку характеризує такий стан соціально-економічної системи території, за якого вона задовольняє економічні та соціальні потреби на основі результативної діяльності усіх суб'єктів фінансово-економічних відносин, а з іншого боку, фінансова спроможність регіону – це передумова виникнення нових можливостей для його соціально-економічного розвитку [3, с.42].

Відповідно до чого фінансову спроможність регіону можна трактувати за двома концептуальними підходами: “фінансова спроможність як результат функціонування регіональної системи” і “фінансова спроможність як передумова соціально-економічного розвитку регіону” (див. рис.1).

Згідно з першим, фінансова спроможність – це наслідок господарювання суб'єктів фінансово-економічних відносин регіону. За такого підходу, проблема визначення фінансової спроможності регіону, як ми вже з'ясували раніше, пов'язана з оцінкою його фінансового потенціалу на предмет достатності, дієздатності та стійкості. Цей підхід проявляється у парадигмі «достатність фінансового потенціалу – результативність фінансового забезпечення регіонального розвитку – стабільність фінансового забезпечення розвитку», які є взаємно обумовленим [4, с.56].

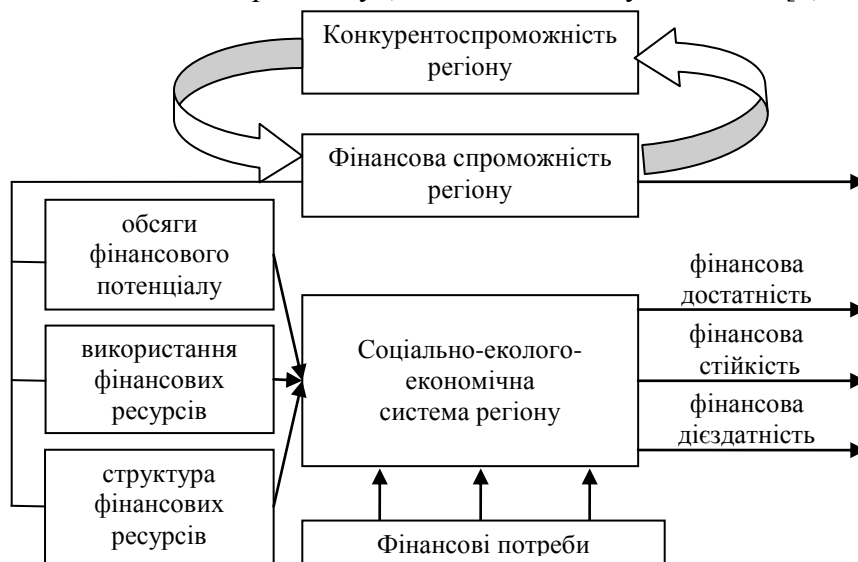

Рис. 1. Концептуальна модель фінансової спроможності регіону

Другий концептуальний підхід дослідження фінансової спроможності регіону пов'язаний з її аналізом як передумови забезпечення його соціально-економічного розвитку.

Отже, враховуючи вище подані підходи дослідження фінансової спроможності регіону держави, концептуальні засади фінансової спроможності регіону повинні включати наступні положення:

- 1) фінансова спроможність регіону є багатовимірним явищем, а тому потребує дослідження за різними ознаками, що її характеризують;
- 2) фінансова спроможність регіону формується на різних рівнях, тому розглядати її слід у взаємозв'язку на різних рівнях;
- 3) фінансова спроможність повинна розглядатись водночас як результат господарської діяльності регіону і як передумова забезпечення його конкурентоспроможності;
- 4) розгляд фінансової спроможності регіону вимагає з'ясування об'єктів її дослідження;

5) формулювання чіткої і об'єктивної дефініції фінансової спроможності регіону відповідає завданням пошуку оптимального інструментарію кількісної та якісної оцінки даного явища.

Визначені концептуальні положення та підходи дозволяють виділити змістові характеристики фінансової спроможності регіону: фінансова достатність, фінансова дієздатність та фінансова стійкість регіону [5, с.26].

Фінансова достатність регіону є вихідною умовою його розвитку, адже визначає фінансову здатність території забезпечувати свої потреби в повному обсязі, а тому залежить від обсягів її фінансового потенціалу. В цілому фінансова дієздатність регіону виступає як визначальна характеристика діяльності суб'єктів фінансово-економічних відносин регіону, яка й загалом визначає їх життєздатність.

Фінансову дієздатність регіону як другу визначальну характеристику фінансової спроможності можна визначити як його здатність оптимально розподіляти та ефективно використовувати фінансові ресурси, а також нарощувати фінансовий потенціал, що забезпечує результативність фінансового забезпечення розвитку території та формує її конкурентні переваги. Фінансова стійкість регіону забезпечується на основі його фінансової достатності та дієздатності.

Фінансова стійкість регіону, визначають як здатність дієздатність регіону протистояти внутрішнім та зовнішнім негативним впливам на основі дотримання такої структури джерел фінансування, яка забезпечуватиме стабільність розвитку у довгостроковій перспективі [6, с.45].

Таким чином, кожна із вказаних вище змістових характеристик фінансової спроможності (фінансова достатність, стійкість та дієздатність) відображає різні її сторони у своїй сукупності вони визначають фінансову спроможність регіону, що зумовлює необхідність їх синтезу при дослідженні фінансової спроможності регіону.

Височина А.В. пропонує розуміти під фінансовим потенціалом сукупність ресурсного забезпечення (реальних і потенційно доступних фінансових ресурсів), а також можливостей відповідного регіону (організаційних, управлінських, функціональних, інфраструктурних та адаптивних) щодо акумуляції фінансових ресурсів, їх трансформації у продуктивний фінансовий капітал, його перерозподілу між економічними суб'єктами регіону, а також використання цього капіталу для забезпечення сталого розвитку регіону. Таким чином, ФПР розглядається як сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонент: 1) фактично акумульованих фінансових ресурсів у регіоні; 2) потенційно доступних фінансових ресурсів у регіоні; 3) організаційно-управлінських характеристик економічної системи регіону, що забезпечують можливість акумулювання додаткових фінансових ресурсів і їх трансформації у реальні; 4) функціонально-інфраструктурних можливостей регіону щодо перетворення фінансових ресурсів у продуктивний економічний, соціальний та екологічний капітал і його оптимальний перерозподіл; 5) параметрів адаптивності економічної системи регіону щодо абсорбції перерозподіленого капіталу та його ефективного сприйняття регіональними ринками під впливом дії ендогенних і екзогенних факторів з метою забезпечення сталого розвитку регіону [7].

Бюджетна спроможність означає здатність громади забезпечувати фінансування реалізації основних повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня коштом доходів бюджету громади: місцевого економічного розвитку (залучення інвестицій, розвиток підприємництва); розвитку місцевої інфраструктури, зокрема доріг, мереж водо-, тепло-, газо-, електропостачання і водовідведення, інформаційних мереж, об'єктів соціального та культурного призначення; планування розвитку території громади; вирішення питань забудови території (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель); благоустрою території; надання житлово-комунальних послуг (централізоване водо-, теплопостачання і водовідведення, вивезення та утилізація відходів, утримання будинків і споруд, прибудинкових територій комунальної власності); організації

пасажирських перевезень на території громади; утримання вулиць і доріг у населених пунктах; громадської безпеки; гасіння пожеж; управління закладами середньої, дошкільної та позашкільної освіти; надання послуг швидкої медичної допомоги, первинної охорони здоров'я, з профілактики хвороб; розвитку культури та фізичної культури (утримання та організація роботи будинків культури, клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків); надання соціальної допомоги через територіальні центри; надання адміністративних послуг через центри надання таких послуг [8]. Фінансова спроможність домогосподарств означає, на нашу думку, здатність домогосподарства (родини) забезпечувати фінансування потреб усіх його членів (від фізіологічних до потреб самовираження та самореалізації).

Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади спроможність суб'єктів господарювання передбачає їх стабільний фінансовий стан і здатність до сталого економічного розвитку. Отже, у широкому розумінні фінансова спроможність територіальної громади враховує її можливості забезпечувати належний рівень задоволення потреб її членів, здатність вирішувати весь комплекс своїх соціальних та економічних проблем і залежить як від тих доходів, що акумулюються безпосередньо в бюджеті громади, так і від надходжень грошових коштів іншим суб'єктам (вхідних потоків грошових коштів на користь суб'єктів господарювання і домогосподарств) на території громади, які потенційно можуть бути використані для різних цілей соціально-економічного розвитку громади загалом, бізнесу та населення, що проживає на її території [9].

Інвестування як складова відтворювального механізму виконує досить важливу роль у процесі забезпечення економічної безпеки держави та регіонів, тому активізація інвестування торкається найглибших основ господарської діяльності і є вагомим визначником рівня економічної безпеки в будь-якому регіоні. На заваді підвищенню інвестиційної спроможності регіонів стоїть низка проблем, а саме: недостатнє інституційне забезпечення інвестиційної політики в регіонах та на місцях, недосконалість інструментів розкриття внутрішнього потенціалу регіонів, падіння обсягів залучення інвестицій внаслідок погіршення соціально-економічної ситуації в країні і падіння інвестиційної привабливості регіонів Сходу України через ведення бойових дій на їх території, неефективність окремих інструментів фінансування капітальних проектів, низька ефективність розподілу інвестицій, низька віддача від інвестицій та ін. [10].

У рамках поширення інституційного впливу концепції просторового розвитку на регіональне буття саме міста починають відігравати ключову роль у відповіді на глобальні виклики. Цей принцип упроваджено у Стратегії ЄС на період до 2020 р. Європейські міста майбутнього – це місця для поширення соціального прогресу, це платформа для демократії, культурного діалогу та різноманітності, це місця для зеленого, екологічно чистого відновлення довкілля, і також це місця для прискорення економічного зростання. Майбутній розвиток міст та урбанізованих територій у Європі може забезпечити сталий розвиток Європи, якщо він буде базуватись на збалансованому економічному зростанні й збалансованій територіальній організації з поліцентричною міською структурою. Розвиток міст може надати імпульсу для створення сильних регіональних центрів, які забезпечать нормальний необхідний доступ до суспільних послуг. Міський розвиток у майбутньому – це формування структури компактних поселень з обмеженням можливості для неупорядкованого розростання міста; громадяни цих міст матимуть зиск від високого рівня захисту та безпеки і високого рівня якості довкілля у містах і навколо них [11].

Вочевидь, зростає актуальність питань розвитку розумного міста, причому мова йде як про великі міста, так і про середні за розміром. Термін “розумне місто” означає інтелектуальне місто, місто розвитку високих технологій, науки та освіти. Розумне місто – це місто, яке відповідає чотирьом ознакам: здійснює інвестиції в людський і соціальний капітал; здійснює інвестиції в транспортну систему та комунікації;

дотримується параметрів сталого розвитку; підтримує високі стандарти життя; розумно використовує природні ресурси; здійснює врядування за широкої участі громадян. На додачу до обґрунтування механізмів протидії економічним та технологічним змінам у містах, спричинених глобалізацією, міста у Європі постають перед викликом поєднати конкурентоспроможність та сталий, екологічно безпечний міський розвиток. Цей виклик означає підвищення якості життя – системи розселення та забезпечення громадян житлом, а також узгодження розвитку економічної, соціальної та екологічної сфери. І в першу чергу це стосується середніх за розмірами міст. Робота по створенню “розумних міст” ведеться за різними напрямками. Наприклад, нині діє проект FP-7 project “PLEEC”, фінансований ЄС. Він реалізується у шести містах Європи: Ескільстуна (Eskilstuna) у Швеції, Юваскюля (Juväskylä) і Турку (Turku) у Фінляндії, Сантьяго-де-Компостела (Santiago de Compostela) в Іспанії, Сток-он-Трент (Stoke-on-Trent) у Великобританії, Тарту (Tartu) в Естонії [12].

Існує вісім ключових аспектів, які визначають Smart City: смарт управління, смарт енергія, інтелектуальна будівля, смарт мобільність, смарт інфраструктури, смарт технології, смарт охорона здоров'я і смарт громадянин.

Поряд з поняттям розумного міста активно впроваджується в життя поняття “електронного уряду”. Воно з'явилося на початку 90-х років, реалізовуватися ж практично воно почало тільки наприкінці 90-х. Першим у світі ідею урядового порталу реалізував Сінгапур. Він став першою країною, де у 1999 році був створений масштабний урядовий портал eCitizen Centre (www.ecitizen.gov.sg). Урядовий портал країни не тільки почав надавати інформаційні послуги, але й дозволив отримати деякі державні послуги, для яких раніше населення було змушене відвідувати різні міністерства та відомства. Портал підтримує кілька розділів: бізнес, оборона, освіта, зайнятість, охорона здоров'я, житло, правопорядок та ін. [13].

Ефективність використання фінансового потенціалу регіону може бути забезпечена шляхом якісного управління фінансовими ресурсами. Комплексна система управління фінансовим потенціалом повинна включати як підсистему управління формуванням, так і підсистему управління використанням потенціалу. Фінансовий потенціал визначає можливості регіону у самофінансуванні, а також характеризує можливості у найефективнішому використанні власних, позикових та залучених коштів, тому важливою умовою управління фінансовим потенціалом є інтеграція спрямування фінансових ресурсів усіх учасників регіональних процесів. Наступним важливим фактором є правильна концентрація фінансових ресурсів. Адже правильність вибору пріоритетів дозволить уникнути додаткових витрат коштів, сприятиме забезпеченню фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств і, як наслідок – забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Ще один важливий фактор – зростаюча динаміка ринкової вартості, тобто капіталізація, яка є важливим критерієм ефективного використання фінансового потенціалу регіону. Система управління фінансовим потенціалом території повинна базуватись на таких взаємозалежних і взаємообумовлених принципах, що дають змогу досягнути максимальної ефективності використання наявного потенціалу та якомога більшого залучення невикористаного потенціалу з метою забезпечення сталості соціально-економічного розвитку території як елемента національної економіки: принцип системності та комплексності; принцип цільової спрямованості на досягнення фінансової самодостатності; принцип синхронності розвитку всіх рівнів економічної системи регіону; принцип адаптації до змін зовнішнього середовища; принцип стратегічної гнучкості; принцип акумуляції тимчасово вільних фінансових ресурсів. Таким чином, для виконання вимог оптимальності та системності під час управління фінансовим потенціалом регіону необхідно дотримуватись всіх основних принципів оптимізованого управління та оцінювати не лише окремі коефіцієнти, але й їх співвідношення, структуру, що дасть змогу виявити слабкі та сильні сторони та вчасно попередити можливі загрози [14].

Висновки. Отже, фінансова спроможність регіону базується на можливості суб'єктів фінансових відносин регіону спільно формувати і реалізовувати стратегію забезпечення фінансової спроможності регіону, залучати наявні та потенційні фінансові ресурси регіону в даному періоді для фінансування економічних, соціальних і екологічних потреб розвитку, встановлювати раціональні та ефективні напрямки їх розподілу та використання. Оскільки фінансову спроможність регіону можна трактувати за двома концептуальними підходами: «фінансова спроможність як результат функціонування регіональної системи» і «фінансова спроможність як передумова соціально-економічного розвитку регіону», то можна зазначити, що механізм забезпечення фінансової спроможності регіону держави передбачає задоволення регіональних потреб на основі досягнення фінансової достатності, дієздатності та стійкості.

Список використаних джерел:

1. Черевко О.В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України: [монографія] / О.В. Черевко – Черкаси: Брама-Україна, 2015.
2. Західна О. Р. Механізм забезпечення стійкості фінансової системи регіону. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук /08.00.08. – Львів: ІРД НАН України, 2010.
3. Камінська І. М. Механізми забезпечення фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / І. М. Камінська ; Луцький національний технічний університет. – Луцьк, 2009.
4. Карлін М. І. Необхідність врахування фінансової спроможності регіонів в контексті проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні / М. І. Карлін // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Економіка. – 2010.
5. Рябушка Л. Б. Аналітична оцінка фінансової спроможності місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів / Л. Б. Рябушка, В. В. Койло // Бізнес Інформ / Харківський національний економічний університет. – 2013.
6. Фінанси регіону : навч. посіб. / М. А. Коваленко, Т. О. Мацієвич, Г. М. Полевик, Н. В. Радванська ; Херсон. нац. техн. ун-т. – Херсон : Олді-плюс, 2014.
7. Височина А.В. Управління фінансовим потенціалом регіону в контексті реалізації бюджетної політики України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А.В. Височина; Українській академії банківської справи Міністерства освіти і науки України. – Суми, 2015.
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014 № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
9. Сембер С.В. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади / С.В. Сембер, О.Г. Чубарь, К.С. Машіко // Регіональна економіка. – 2015. – №3. – С. 81-90.
10. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ – К.: НІСД, 2015. – 92 с.
11. Міста майбутнього у ЄС. Матеріали конференції / Cities of Tomorrow, European Union 2011 [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences/citiesoftomorrow/index_en.cfm
12. Скалій І. Розумне місто – місто майбутнього. Проект ПРООН/МПВСР [Електронний ресурс].- Режим доступу: [http://msdp.undp.org.ua/data/publications/%D0%A1%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B9%20\[Compatibility%20Mode\].pdf](http://msdp.undp.org.ua/data/publications/%D0%A1%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B9%20[Compatibility%20Mode].pdf)
13. Поліщук В.Г. Активізація сталого розвитку міст на основі сучасних технологій в системі Smart city / Поліщук В.Г., Богун Л.В. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №8. – С. 776-780.
14. Манн Р.В. Концептуальні засади управління фінансовим потенціалом регіону / Манн Р.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Випуск 12. Частина 2. – С. 163-166.